

ВИЩА ШКОЛА

УДК 378.147

С. М. АМЕЛІНА

доктор педагогічних наук, професор
Національний університет біоресурсів і природокористування України

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ПЕРЕКЛАДАЧІВ ДЛЯ ПИСЬМОВОГО ПЕРЕКЛАДУ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ НІМЕЧЧИНИ

У статті розглянуто змістові й методичні особливості підготовки перекладачів для письмового перекладу у вищих навчальних закладах Німеччини. Встановлено, що підготовка перекладача для письмового перекладу передбачає формування його здатності виконувати професійні завдання, як фаховий перекладач у певній галузі (техніка, економіка, сільське господарство, юриспруденція, інжиніринг), перекладач документів, перекладач програмного забезпечення / локалізатор, термінолог, літературний перекладач. Визначено, що: програми підготовки таких перекладачів передбачають як вивчення теоретичних основ перекладу, так і їх практичну реалізацію; орієнтовані на спеціалізацію у певній галузі; значна частина модулів програм підготовки перекладачів спрямована на роботу з термінологією.

***Ключові слова:** письмовий переклад, спеціалізація, фахова підмова, термінологія, перекладач.*

Інтенсифікація міжнародних контактів і співпраці фахівців різних галузей потребують мовно-комунікативної підтримки, яку можуть забезпечити тільки компетентні перекладачі. Письмова комунікація різномовних партнерів передбачає сформованість у перекладачів, які її здійснюють, відповідних умінь і навичок. Професійна підготовка майбутніх перекладачів, таким чином, має враховувати специфіку їхньої діяльності, що впливає на змістове наповнення навчальних планів і робочих програм дисциплін. Доцільним у цьому аспекті є звернення до досвіду зарубіжних університетів, зокрема, європейських, які вже досить давно здійснюють підготовку висококваліфікованих перекладацьких кадрів. На особливу увагу заслуговують зміст програм підготовки перекладачів у вищих навчальних закладах Федеративної Республіки Німеччина і методика їх навчання.

***Мета статті** – розглянути змістові й методичні особливості підготовки перекладачів для письмового перекладу у вищих навчальних закладах Німеччини.*

Питання підготовки перекладачів в українських і зарубіжних навчальних закладах були предметом досліджень низки вітчизняних й зарубіжних науковців, серед яких – Казакова Т., Карабан В., Кияк Т., Кожанов Д., Корунець І., Н. Левицька, Наконечна Г. та ін. Однак, незважаючи на суттєві напрацювання дослідників щодо цієї тематики, питання підготовки перекладачів для письмового перекладу в університетах Німеччини потребує

більш детального вивчення з метою використання німецького досвіду для вдосконалення навчання зазначених фахівців у вітчизняних навчальних закладах.

Програми підготовки перекладачів в університетах Німеччини диференціюються, по-перше, за спрямуванням на види перекладу – усний і / або письмовий переклад, а по-друге, за тематикою галузевого перекладу. Ця диференціація зумовлена спеціалізацією професійної діяльності перекладачів, яка у ФРН включає такі сфери:

- фаховий перекладач (найбільш поширена спеціалізація на ринку перекладацьких послуг) спеціалізується на одному або кількох типах текстів певних галузей, наприклад, техніки, економіки, сільського господарства, юриспруденції, інжинірингу тощо;
- перекладач документів – займається офіційним перекладом документів (завірені переклади, контракти, сертифікати тощо);
- перекладач програмного забезпечення / локалізатор – здійснює онлайн-підтримку, адаптацію до регіонального ринку;
- термінолог – працює над багатомовними базами термінологічних даних у великих фірмах, органах влади та інституціях ЄС (у тому числі займається дефініціями і термінами);
- літературний перекладач, який перекладає літературні твори – романи, поезію, науково-популярні книги, журнальні статті.

Як правило, основний вибір щодо спеціалізації здійснюється між фаховим/технічним і літературним перекладом. Підготовка технічного перекладача орієнтується на отримання професійної компетентності щодо перекладу фахових текстів з різних галузей (економіка, право, техніка, медицина тощо) і набуття ґрунтовних знань в області технологій перекладу, локалізації, менеджменту термінології та перекладу, міжкультурної фахової комунікації та технічної документації. Перекладач художнього перекладу набуває професійних компетентностей у перекладі експресивних, апелятивних та мультимедійних текстів різних типів (оповідної прози, п'єс, науково-популярної літератури, рекламних текстів, дублювання, субтитрування), а також поглиблення знань щодо експресивних і апелятивних мовних засобів, які вживаються в цих текстах. Крім того, він набуває практичних умінь технічної реалізації мультимедійних передач, а також контекстного середовища літературного перекладу.

Підготовка перекладачів цих спеціалізацій для письмового перекладу ґрунтується на ідеях німецьких науковців щодо методики їхнього навчання. Зокрема, К. Норд [4] пропонує починати з невеликої частини теорії, яка потім реалізується на практиці, водночас породжуючи потребу у розширенні теоретичних знань, яка на наступному етапі задовольняється іншою частиною теорії і так далі.

Структура навчальної програми підготовки технічних перекладачів згідно з цією концепцією є такою:

- 1–3 семестри: вступ до теоретико-методологічних концепцій міжкультурної комунікації та перекладу;
- 4 семестр: вступ до практики перекладу як загальних, так і спеціалізованих текстів, на рідну і на іноземну мову, з постійними посиланнями на теоретичну підготовку;
- 5 семестр: практика і / або вища освіта за кордоном;
- 6 і 7 семестр: практика і теорія спеціалізованого перекладу, термінологія, використання як традиційних, так і електронних перекладацьких засобів та інструментів, практична частина випускного іспиту;
- 8 семестр: дипломна робота і колоквиум (тобто теоретична частина випускного іспиту).

Теоретична складова містить відомості щодо: контрастивного розвитку мовної і культурної компетентностей двома іноземними мовами і рідною мовою, у тому числі з метою розвитку здатності продукувати тексти для різних ситуацій і функцій; релевантних для перекладу аспектів лінгвістики і прагматики, щоб забезпечити знання понять і термінів, необхідних для аналізу тексту та дискурсу; основні концепції міжкультурної комунікації та теорії перекладу.

Практика перекладу, у поєднанні із посиланням на теоретичну основу, як це було запропоновано, має бути спрямована на систематичний розвиток писемної перекладацької компетентності. Це означає, що кожне завдання з перекладу повинне бути складено таким чином, щоб воно не викликало занадто багато або занадто складних проблем перекладу.

З огляду на вище зазначені сфери діяльності перекладачів їхнє навчання в університетах Німеччини набуває відповідної спрямованості. Так, майбутні перекладачі університету Заарланд, програма навчання яких передбачає підготовку як до письмового, так і усного перекладу, насамперед, набувають знань з таких сфер: когнітивна лінгвістика (зокрема, розпізнавання зразків, представлення знань); мовознавство (зокрема, порівняльна лінгвістика і типологія); письмо в ситуативному і культурному контексті; текстологія; мовні контакти і діяльність; корпусна лінгвістика; герменевтика; дослідження фахових мов та професійного спілкування; міжкультурна комунікація; теоретичні й методичні основи лінгвістичної технології; методи і моделі перекладу; багатомовне продукування тексту в різних формах [2]. На цій основі базується спеціалізація щодо письмового перекладу шляхом вивчення кількох модулів. Одним із таких модулів є, наприклад, модуль “Перекладацька компетентність спеціалізованого перекладу – Інформаційні технології та інжиніринг”. У результаті засвоєння змісту цього модуля студенти набувають здатності вирішувати конкретні питання щодо перекладу спеціалізованих текстів. Особлива увага приділяється видам систематизації текстів і термінологічної роботи, орієнтованої на переклад. На основі обраних фахових текстів здійснюється практичне поглиблення перекладацької компетентності студентів у зазначеній сфері. Одним із елементів змісту модуля є елемент, який називається “Текстова компетент-

ність у фаховій мові і техніка”. Його зміст містить аналіз фахових текстів, ознайомлення з текстовими конвенціями з конкретних фахових тем і вправи щодо складання фахових текстів. Інший елемент модуля – “Переклад технічних текстів” – передбачає Переклад фахових текстів різних типів з прогресивною складністю і використанням сучасних технологій перекладу. При цьому уміння і навички перекладу відпрацьовуються на прикладі документів і текстів з різних галузей, в тому числі матеріалознавства, нанотехнологій, інформаційних і комунікаційних технологій (ІКТ, ІТ), комп’ютерної техніки, мережевих технологій. Зміст ще одного елемента модуля – “Переклад економічних текстів” – концентрується на різних вузькоспеціалізованих темах у економічній галузі, в тому числі на перекладі балансів, договорів, річних звітів, презентацій фірм, фахових технічних статей.

Такою ж вузькою спеціалізацією відзначається і програма підготовки перекладачів в університеті Кельна. Зокрема, дисципліна “Техніка перекладу фахових текстів з першої іноземної мови”, яка вивчається у її межах, формує уміння перекладу технічних, наукових і медичних текстів з першої іноземної мови на німецьку. При цьому передбачається практико-орієнтований письмовий переклад автентичних текстів (наприклад, в галузі енергетичних систем, кондиціонерів, автомобільної техніки, електротехніки) з першої іноземної мови на німецьку з урахуванням специфічної термінології та специфіки відповідного типу тексту, розробка та реалізація відповідних науково-дослідних і перекладацьких стратегій та методів.

Університет імені Йоганна Гутенберга міста Майнц пропонує для вивчення майбутніми перекладачами, які будуть здійснювати письмовий переклад, перелік обов’язкових за вибором модулів, до яких належать: “Інтернет-технології”, “Медицина”, “Юриспруденція”, “Техніка”, “Економіка”, “Туризм”, “Переклад літератури і медіа” [3]. Вибираючи один із запропонованих модулів, студент опановує знання щодо основ відповідної галузі і навчається використовувати їх для подальшого самостійного поглиблення знань, набуває умінь працювати з відповідною фаховою термінологією. На лекціях надається огляд основних тем і методів із відповідної галузі, обговорюються ключові теоретичні основи, а також загальні питання відповідної сфери застосування. Коли це можливо, враховуються також актуальні питання і побажання студентів щодо спеціалізації. Пропоновані модулі пов’язуються з навчанням перекладацьким прийомам шляхом виконання вправ з фахового перекладу з певними мовами.

Крім галузевої спеціалізації, програма підготовки перекладачів університету імені Йоганна Гутенберга містить модуль “Перекладознавство”, який знайомить студентів з найбільш важливими методами, теоріями і питаннями загального та прикладного перекладознавства. У межах цього модуля здійснюється підготовка до поглиблення набутих знань і подальшої спеціалізації на семінарах галузевого або міждисциплінарного спрямування, розвивається уміння самостійно аналізувати переклад складних науко-

вих контекстів і представляти у письмовому вигляді результати перекладацької діяльності у відповідності з високими науковими стандартами.

Слід зазначити, що набути професії перекладача у Німеччині можна не тільки в університетах, а й у вищих школах прикладних наук, програми яких є більш практично орієнтованими, що стає очевидним навіть із назв модулів, які входять до них, та логіки їх впорядкування. Так, програма підготовки перекладачів у Кельні складається з таких модулів: “Фахова мова і переклад”, “Семінари”, “Термінологія”, “Технологія перекладу”, “Локалізація”, “Дисципліни поглибленого вивчення”, “Практика”, “Проекти”, “Спеціалізовані тексти”, “Магістерська робота і колоквиум” [5].

Зазначені модулі вивчаються у названій послідовності.

Слід зазначити, що практично у всіх університетах і вищих школах Німеччини, які здійснюють підготовку перекладачів, програми навчання перекладачів для письмового перекладу орієнтовані на набуття низки компетентностей, викладених у описі модулів навчальної програми. Зокрема, в університеті Гайдельберга студенти поглиблюють свої знання і перекладацькі уміння в області лексикології зі спрямуванням на вивчення термінології. При цьому у центрі їхньої уваги знаходиться не тільки засвоєння основних понять лексикографії та термінографії, й набуття уміння оцінювати й використовувати спеціалізовані довідкові джерела і програмне забезпечення для керування термінологією і здійснення перекладу із застосуванням САТ-систем. Таким чином, зміст програми підготовки перекладачів включає:

- огляд теоретичних основ термінознавства, зокрема, з оцінюванням лексикографічних / або термінографічних довідникових джерел і програм для керування термінологією (у тому числі інструментів САТ-систем);
- закріплення і поглиблення системних і науково обґрунтованих знань термінології, пов’язаної зі сферою перекладу;
- набуття термінографічної компетентності щодо роботи з багатомовною термінологією, у тому числі з використанням корпусів;
- огляд сучасних рішень щодо керування термінологією і створення перекладацьких термінологічних глосаріїв на основі науково обґрунтованих критеріїв;
- роботу з термінографічними допоміжними засобами в електронному вигляді;
- практично орієнтований вступ до термінологічних досліджень і використання інтернет-ресурсів для роботи з термінологією;
- основи в області компаративних досліджень з акцентом на термінологічній роботі з аспектами перекладу, пов’язаного з тематикою спеціалізації;
- огляд розвитку конкретних фахових підмов;
- компаративний аналіз різних фахових підмов і типів текстів;

- дослідження актуальних питань теорії і практики письмового перекладу.

На основі набуття зазначених компетентностей здійснюється подальша спеціалізація майбутнього фахівця для професійного перекладу, наприклад, у таких галузях, як економіка, право, медицина, інформаційні технології тощо на двох або трьох мовах, які відповідно вивчаються студентом. Це відбувається шляхом аналізу, термінологічної обробки і перекладу текстів, типових для перекладацької діяльності у кожній із галузей. У цьому процесі студенти спираються на засвоєні теоретичні основи спеціалізованого перекладу і термінознавство, займаються термінологічною обробкою фахової тематики, а також відповідної фахової підмови/ підмов. Важливу роль відіграють автоматизація роботи з відповідними допоміжними засобами для перекладу, відпрацювання навичок вирішення проблем перекладача щодо складних технічних текстів, розвиток уміння перевірки якості перекладу [1, с.12–13].

Висновки. Отже, на основі розгляду змістових і методичних особливостей підготовки перекладачів для письмового перекладу у вищих навчальних закладах Німеччини встановлено, що:

- програми підготовки таких перекладачів передбачають як вивчення теоретичних основ перекладу, так і їх практичну реалізацію;
- орієнтовані на спеціалізацію у певній галузі;
- значна частина модулів програм підготовки перекладачів спрямована на роботу з термінологією.

Список використаної літератури

1. Master of Arts in Übersetzungswissenschaft. Universität Heidelberg. Modulhandbuch. Version II, Stand Dezember 2014. – 27 S.
2. Modulhandbuch des Master-Kernbereich-Studiengangs Translationswissenschaft (Übersetzen und Dolmetschen). Universität des Saarlandes. – 2010. – 26 S.
3. Modulhandbuch des Bachelorstudiengangs B.A. (Bachelor of Arts) Sprache, Kultur, Translation am Fachbereich 06 Translations-, Sprach- und Kulturwissenschaft der Johannes Gutenberg-Universität Mainz. – 2013. – 214 S.
4. Nord, Christiane (2006). Loyalty and Fidelity in Specialized Translation. CONFLUÊNCIAS – Revista de Tradução Científica e Técnica, N.º 4, Maio 2006 : 29-41.
5. Fachhochschule Köln ITMK Modulhandbuch Master “Terminologie und Sprachtechnologie”. – 2012. – 42 S.

Стаття надійшла до редакції 04.09.2015.

Амелина С. Н. Особенности подготовки переводчиков для письменного перевода в высших учебных заведениях Германии

В статье рассмотрены содержательные и методические особенности подготовки переводчиков для письменного перевода в высших учебных заведениях Германии. Установлено, что подготовка переводчика для письменного перевода предусматривает формирование его способности выполнять профессиональные задачи в качестве профессионального переводчика в определенной области (техника, экономика, сельское хозяйство, юриспруденция, инжиниринг), переводчика документов, переводчика программного обеспечения / локализатора, терминолога, литературного переводчика. Определено, что: программы подготовки таких переводчиков предусматривают как

изучение теоретических основ перевода, так и их практическую реализацию; ориентированы на специализацию в определенной области; значительная часть модулей программ подготовки переводчиков направлена на работу с терминологией.

Ключевые слова: *письменный перевод, специализация, профессиональный подъязык, терминология, переводчик.*

Amelina S. Features of Translator's Training at Universities in Germany

The article deals with the content and methodical features of translator's training in higher education institutions in Germany. It is stated out that the translator's training programs at universities in Germany are differentiated, first, with the direction on the types of translation – interpreting and / or translation, and secondly, on the subject of translation industry. It should be noted that almost all universities and high schools in Germany, which train translators training, have program for translation focused on the acquisition of a number of competencies outlined in the description of the modules of the curriculum. It was found that the preparation of translator involves the formation of his ability to perform professional tasks as a professional translator in a particular field (engineering, economics, agriculture, law, engineering), translator of documents, software translator / localizer, terminologist, literary translator. Training of these specialists for translation is based on the ideas of German scientists to the methods of their study. It was determined that: the training of translators include a study of the theoretical foundations of the translation, and their implementation; is focused on specialization in a particular area; a significant part of the program modules of translator's training is assigned to work with the terminology. Training programs for translators consist of the following modules: "Professional language and translation", "Seminars", "Terminology", "Technology transfer", "Localization", "Practice", "Projects", "Specialised texts", "Master's thesis and colloquium". The important role is played by automation with relevant aids to translation, problem solving skills on complex technical texts, developing the ability to check the quality of the translation.

Key words: *translation, specialization, professional sub-language, terminology, translator.*